

Wysakowska, Beata

O Zespole Historii Farmacji. Historia i zamierzenia badawcze

Analecta 16/1-2(31-32), 331-339

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Wysakowska
Instytut Historii Nauki
Warszawa

O ZESPOLE HISTORII FARMACJI. HISTORIA I ZAMIERZENIA BADAWCZE

I. Historia i zamierzone plany badań w świetle korespondencji, sprawozdań i źródeł archiwalnych

Zespół Historii Farmacji ma wieloletnią tradycję i odegrał znaczącą rolę w badaniach nad historią polskich nauk farmaceutycznych ostatniego trzydziestolecia. Doceniając potrzebę interdyscyplinarności w badaniach historycznych farmacji dyrekcja Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN powołała w roku 1977 Zespół Historii Farmacji. Zorganizowanie korporacji i kierowanie jego pracami powierzono inicjatorce projektu Barbarze Kuźnickiej, która w wyniku wieloletnich starań doprowadziła do zaistnienia i rozwoju tej dyscypliny w strukturach Polskiej Akademii Nauk. Sekretarzem została Halina Lichocka. Utworzona korporacja obejmowała grono uczonych reprezentujących różne specjalności nauk przyrodniczych, medycznych i humanistycznych z wielu ośrodków krajowych. Aktywnymi współpracownikami byli m.in. Zofia Jerzmanowska, Witold Włodzimierz Głowacki, Henryk Bukowiecki, Teresa Ostrowska, Leszek Krówczyński¹. Inauguracyjne posiedzenie Zespołu odbyło się 24 listopada 1977 r. w Warszawie w Pałacu Staszica². Tytuł pierwszego problemu badawczego brzmiał *Badania nad lekiem w Polsce w latach 1918–1975*.

Kolejne zamierzenia dotyczyły:

- zbadania źródeł do historii środków leczniczych stosowanych w I Rzeczypospolitej;
- historii rozwoju postaci leków od XVI do XIX wieku;

- opracowania dziejów leku roślinnego w Polsce od czasów staropolskich do XIX wieku, w którym nastąpił ogromny postęp fitochemii;
- prac nad lecznictwem ludowych.

Następny temat zatytułowany *Polska myśl farmaceutyczna w XIX i XX w.* – miał dotyczyć rozwoju różnych specjalności farmaceutycznych, szczególnie fitochemii i balneochemii.

Postulowano stworzenie ośrodka dokumentacyjnego z zakresu dziejów farmacji naukowej. Zabiegano również o restytucję apteki na Zamku Królewskim w Warszawie – jeszcze przed powstaniem Zespołu – w 1971 r. apel w tej sprawie opublikowała Barbara Kuźnicka³, która była także współautorką – z Henrykiem Bukowieckim – rozprawy zatytułowanej *The Pharmacy in the Warsaw Royal Castle – monument of pharmaceutical culture*⁴.

Zamierzenia te jednak z różnych przyczyn nie zostały w pełni zrealizowane. Od momentu powołania Pracowni Historii Farmacji (powstałej w 1986 r. w Zakładzie Historii Nauk Przyrodniczych) oraz kolejnych zmian organizacyjnych, w wyniku których powstała w roku 1989 Samodzielna Pracownia Historii Nauk o Leku, przekształcona w 1990 roku w Zakład Historii Nauk Biologicznych i Farmacji działalność Zespołu powoli wygasła, gdyż punkt ciężkości badań, działalność wydawnicza i organizacyjna zaczęła koncentrować się w Pracowni, a następnie w Zakładzie.

W roku 1987 nastąpiło przekształcenie korporacji w Zespół Historii Farmacji i Chemii z powodu rozszerzenia tematyki badawczej o historię chemii. Inicjatorem zmiany nazwy był Stefan Zamecki⁵. Jego przewodniczącą została Halina Lichočka⁶. Pierwsze zebranie rozszerzonego Zespołu odbyło się w Warszawie 6 października 1987 roku. Przedmiotem badań stały się m.in. najnowsze dzieje polskiej historii chemii w latach 1918–1988. Kolejne zebranie poświęcone było początkom fitochemii w Polsce. Ostatnie posiedzenie Zespołu, poświęcone muzealnictwu farmaceutycznego i chemicznemu odbyło się w 1993 roku⁷.

W roku 2004 zostały reaktywowane: Zespół Historii Farmacji, którego przewodniczącą została Beata Wysakowska, sekretarzem Anna Trojanowska oraz Zespół Historii Chemii. Obydwa zespoły działają w ramach Sekcji Historii Chemii i Farmacji Instytutu Historii Nauki PAN.

II. Realizacja badań. Osiągnięcia naukowe Zespołu Historii Farmacji

Dzięki działalności Zespołu problematyka historii farmacji mogła zaistnieć w Polskiej Akademii Nauk, gdyż stanowił on odrębny zespół badawczy poświęcony historii nauk farmaceutycznych w ówczesnym Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Jego działalność była niezwykle dynamiczna i miała charakter pionierski. W Zespole skupiono żywe intelektualnie środowisko, które rozumiało sens rozwijania tej dyscypliny dotychczas niedocenianej. Powstało aktywne

środowisko współpracowników. Podjęte wówczas prace zaowocowały ważnymi wynikami i były kontynuowane w nowych strukturach organizacyjnych.

Prowadzone badania interdyscyplinarne, zarówno indywidualne jak i zespołowe nad historią leków w Polsce oraz wkładem polskiej farmacji do nauki światowej stały się podstawą monografii, rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, artykułów i wydawnictw źródłowych. O osiągnięciach i uroczystych sesjach naukowych Zespołu informowały liczne sprawozdania opublikowane w czasopismach naukowych⁸.

W dorobku Zespołu najważniejszymi dokonaniem były prace dotyczące dziejów nauk farmaceutycznych, a zwłaszcza historii leków. Tematyce tej poświęcone były dwie syntezy historii farmacji autorstwa Barbary Kuźnickiej, które ukazały się w 2 tomach *Historii nauki polskiej* (w latach 1977 i 1987) omawiające okres 1795–1862⁹ oraz 1863–1918¹⁰.

Kierunków rozwoju farmacji w Polsce czasów Oświecenia dotyczyła rozprawa habilitacyjna Barbary Kuźnickiej z 1981 roku¹¹.

Następny kierunek prac dotyczył balneochemii farmaceutycznej czyli historii rozwoju chemicznych badań leczniczych wód mineralnych¹² Tematyki tej dotyczyła również rozprawa doktorska Haliny Lichockiej z 1985 roku¹³.

Osiągnięciem Zespołu było wydanie w 1996 roku monografii zbiorowej *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce w latach 1918–1978*, do czego zainspirowała 60 rocznica odzyskania niepodległości. W powstanie i redakcję dzieła wpisało się wiele osób. Pracami, które trwały dziewięć lat kierowały Zofia Jerzmanowska i Barbara Kuźnicka, a współautorami byli współcześni twórcy osiągnięć polskiej farmacji: Witold W. Głowacki, Stanisław Kohlmünzer, Leszek Króweczyński, Piotr Kubikowski, Leonard Kuczyński, Henryk Ludwicki, Jerzy Lutowski, Maksym Nikonorow, Wanda Parnowska, Władysław Rusiecki, Helena Strzelecka, Irena Turowska, Julia Tyfczyńska¹⁴. Taki dobór autorów przyczynił się do wysokiego poziomu dzieła. W książce przedstawiono uwarunkowania historyczne rozwoju polskiej farmacji i dorobek nauk farmaceutycznych w Polsce w latach 1918–1978. Zagadnienia zostały ujęte problemowo. Ze względu na różnorodny charakter rozwoju farmacji wyróżniono trzy okresy: lata 1918–1939; 1939–1945 i 1945–1978. Omówiono także rolę farmacji w procesie humanizacji farmacji oraz zamieszczono posłowie wskazujące główne osiągnięcia polskiej farmacji naukowej w okresie sześćdziesięciolecia.

Istotne było także ukazanie się w 1987 r. trzeciego wydania podręcznika *Historii farmacji*, znacznie rozszerzonego i uzupełnionego autorstwa Roberta Rembielińskiego i Barbary Kuźnickiej¹⁵.

Kolejny kierunek dotyczył prac dokumentacyjnych. Pod kierunkiem W.W. Głowackiego były prowadzone kwerendy archiwalne dotyczące źródeł do historii środków leczniczych stosowanych w I Rzeczypospolitej – powstała kartoteka

inwentaryzująca kilkaset dokumentów ze zbiorów staropolskich. W wojewódzkich archiwach państwowych w Gdańsku i Poznaniu prowadzono kwerendy dziejów leków w dawnej Polsce. W archiwum w Toruniu sporządzono spisy roślin leczniczych z XVI–XVIII w.¹⁶

Innym badanym zagadnieniem były problemy czasopiśmiennictwa naukowego od początku XIX w. Były to prace bibliograficzne nad czasopiśmiennictwem farmaceutycznym – opracowano bibliografię analityczną zawartości „Pamiętnika Farmaceutycznego Wileńskiego”¹⁷ i „Pamiętnika Farmaceutycznego Krakowskiego”¹⁸ – czasopism o wielkiej wartości źródłowej. Opracowano także problematykę historyczną publikowaną na łamach „Wiadomości Farmaceutycznych” w latach 1919–1939¹⁹. Przeprowadzono również analizę treści publikacji czasopism zielarskich okresu międzywojennego: „Wiadomości Zielarskich”, „Polskich Ziół”, „Roślin Leczniczych i Przemysłowych”, „Informatora Zielarskiego”²⁰.

Podjęto badania nad historiografią chemiczną okresu międzywojennego i powojennego – opracowano bibliograficznie „Roczniki Chemii” z okresu międzywojennego²¹.

Rozpoczęto także prace z zakresu XIX w. fitochemii²².

Z najnowszej historii chemii opracowano następujące zagadnienia dotyczące działalności Zespołu Historii Chemii w Komitecie Historii Nauki i Techniki PAN²³ oraz roli stowarzyszeń środowiskowych i muzeów w rozwoju historii chemii w Polsce 1918–1945²⁴.

Rozpoczęto badania nad etnofarmacją, w szczególności ziołolecznictwem w tradycji wsi polskiej. Dziedzina ta nie miała wówczas jeszcze statusu dyscypliny akademickiej²⁵ i spotkała się z ogromnym zainteresowaniem i akceptacją środowiska. Powstało seminarium etnofarmaceutyczne, grupujące badaczy zainteresowanych lecznictwem ludowym oraz jego oceną z punktu widzenia współczesnej nauki. Były zorganizowane dwa sympozja etnofarmaceutyczne: w Ciechanowcu w 1988 roku pn. *Rośliny lecznicze w tradycji naukowej i ludowej* oraz w Łańcucie i Rzeszowie w 1991 roku pn. *Ziołoznawstwo w dawnej i współczesnej kulturze Rzeszowszczyzny*. Wyniki badań z zakresu etnofarmacji były publikowane przede wszystkim w wydawnictwie seryjnym *Historia leków naturalnych*²⁶. Pierwszy tom wydawnictwa ukazał się w roku 1986 i poświęcony był źródłom do dziejów etnofarmacji polskiej²⁷.

Podjęto także badania nad rekonstrukcją wiedzy o roślinnych środkach odurzających używanych w Polsce XIX wieku.

Ważne były nawiązane przez Zespół kontakty międzynarodowe, zwłaszcza z głównymi światowymi instytucjami zajmującymi się historią farmacji, jak np. Académie Internationale d' Histoire de la Pharmacie czy Institut für Geschichte der Pharmazie der Philipps Universität w Marburgu. Wyrazem aktywności w naukowych

kontaktach z zagranicą jest przyjęcie Barbary Kuźnickiej i Haliny Lichockiej poczet członków rzeczywistych Académie Internationale d'Histoire de la Pharmacie.

Podsumowując działalność Zespołu należy stwierdzić, że odegrał on ważną rolę w inicjowaniu wielu kierunków badań. Do opracowania wybierano tematy, które wzbudziły duże zainteresowanie środowiska historyków farmacji a ich wyniki owocują do dnia dzisiejszego. Świadczy o tym wypowiedź Witolda W. Głowackiego z 1987 roku „...wybieranie do opracowania nietkniętych jeszcze przez historyków tematów, skupienie odpowiednich autorów, farmaceutów i specjalistów z sąsiedniego kręgu naukowej farmacji oraz rzetelność w pracy naukowej pisarzy stanowią walory właściwie ukierunkowanych fachowo badań oraz z pożytkiem ogłoszonych wyników...”²⁸.

III. Zamierzenia badawcze

Przedstawiając zarys projektów badawczych reaktywowanego Zespołu Historii Farmacji należy podkreślić, że badania powinny mieć charakter interdyscyplinarny i wielokierunkowy oraz obejmować współpracowników z różnych ośrodków naukowych zainteresowanych daną tematyką. Jest to powrót do dawnej tradycji korporacji. Należy kontynuować badania dotyczące historii leków naturalnych ze szczególnym uwzględnieniem farmakognozji, botaniki farmaceutycznej, toksykologii. Jest wiele zagadnień, które warto rozwijać, np. celowe jest opracowanie dziejów farmakognozji w Polsce oraz wydanie monografii o stosowaniu roślin odurzających.

Przewodnim problemem powinno być kontynuowanie prac z zakresu etnofarmacji czyli tradycyjnego ziołolecznictwa różnych kultur etnicznych w świetle współczesnej wiedzy o lekach. Jest to kierunek bardzo obiecujący; w ciągu ostatnich lat budzący ogromne zainteresowanie i nadzieje w środowisku naukowym na odkrycie oraz zaadaptowanie zapomnianych surowców. Świadczą o tym też doniesienia w czasopismach etnofarmaceutycznych czy zainteresowania chemików kierunkiem *Green Chemistry*²⁹. Związane jest to z poszukiwaniem roślin o potencjalnym działaniu leczniczym oraz z obserwowaną współcześnie nieufnością oraz rozczarowaniem w stosunku do leków chemicznych i wyczerpywaniem się możliwości ich syntezy. Z tych przyczyn warto podejmować badania nad opracowaniem tradycyjnego ziołolecznictwa w XIX w. a szczególnie obszaru pogranicza na podstawie polskich źródeł z tego okresu.

Kontynuacji wymagają również prace dotyczące historiografii farmaceutycznej, bardzo przydatne dla historyków nauki. Wskazane jest opracowanie i opublikowanie pełnej bibliografii z zakresu historii farmacji, obejmującej XIX i XX w.³⁰ oraz sporządzenie bibliografii czasopism farmaceutycznych, m.in. „Czasopisma Towarzystwa Aptekarskiego”³¹.

Wiele tematów oczekuje na zbadanie. Warto dokonać oceny dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego polskich farmaceutów, którzy studiowali i pracowali w ośrodkach akademickich Rosji: Petersburga, Moskwy, Kijowa, Charkowa, Dorpatu w XIX w. oraz zastanowić się co dali nauce światowej i jakie były ich inspiracje badawcze. Tematyka ta nie została dotąd wyczerpująco zbadana, chociaż niektórzy historycy pracują nad tymi zagadnieniami³².

Interesującym tematem z pogranicza botaniki farmaceutycznej, farmakologii i historii sztuki jest problematyka ikonografii farmaceutycznej w rozwoju wiedzy o roślinach leczniczych³³. Ciekawe jest prześledzenie roli ilustracji książkowej roślin począwszy od czasów renesansu oraz znaczenia, jakie odegrała ilustracja barwna w pogłębieniu zainteresowania rośliną.

Przedmiotem badań powinny stać się najnowsze dzieje historii farmacji w Polsce, przede wszystkim okres po roku 1978.

W Zespole Historii Farmacji istnieją możliwości formułowania różnorodnych problemów. Przytoczone przykłady projektów skłaniają do dyskusji nad tymi zagadnieniami.

PRZYPISY

- ¹ Swoje refleksje o powstaniu Zespołu i jego dokonaniach przedstawiła Barbara Kuźnicka w Księdze jubileuszowej wydanej z okazji 50-lecia Instytutu Historii Nauki. Zob. Barbara Kuźnicka: *Historia farmacji – 40 lat badań w IHN Polskiej Akademii Nauk*. W: *Instytut Historii Nauki PAN w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności*. Pod red. J. Schiller i L. Zasztowta. Warszawa 2004 s. 296–299.
- ² H. Lichočka: *Inauguracyjne posiedzenie Zespołu Historii Farmacji* [24 listopad 1977 r.] „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 23: 1978 nr 2 s. 531–532.
- ³ B. Kuźnicka: *W sprawie restytucji apteki królewskiej na Zamku Królewskim*. „Farmacja Polska” 27: 1971 nr 9 s. 727. H. Lichočka: *Apteka na Zamku Królewskim w Warszawie tematem obrad Zespołu Historii Farmacji*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 25: 1981 nr 1 s. 226.
- ⁴ H. Bukowiecki: *The Pharmacy in the Warsaw Royal Castle – monument of pharmaceutical culture*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 25: 1980 nr 4 s. 755–767.
- ⁵ H. Lichočka: *Pierwsza ogólnopolska sesja naukowa Zespołu Historii Farmacji i Chemii* [6 października 1987]. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 33: 1988 nr 3 s. 889–891.
- ⁶ Program i zamierzenia badawcze zostały nakreślony przez Halinę Lichočką w artykule: *O syntezie dziejów polskiej historii chemii*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 33: 1988 nr 2 s. 523–530.
- ⁷ B. Wysakowska: *Sesja Zespołu Historii Farmacji i Chemii poświęcona problemom muzealnictwa*. [Warszawa 20 październik 1993]. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 39: 1994 nr 3–4 s. 201–202.
- ⁸ H. Lichočka: *Inauguracyjne posiedzenie Zespołu Historii Farmacji* [24 listopad 1977]. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 23: 1978 nr 2 s. 531–532; Z.J. Wójcik: *Sesja naukowa Zespołu Historii Farmacji (Problemy polskiego czasopiśmiennictwa naukowego na początku*

- XIX wieku) [14 grudzień 1978]. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 24: 1979 nr 2 s. 471–473; H. Lichočka: *O kształt monografii Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 24: 1979 nr 4 s. 860–861; H. Lichočka: *Wokół problemów koncepcyjnych monografii poświęconej dziejom nauk farmaceutycznych w Polsce w latach 1918–1978*. „Farmacja Polska” 35: 1979 nr 5 s. 300–301; tejże; H. Lichočka: *Dyskusja nad syntezą najnowszych dziejów nauk farmaceutycznych w Polsce*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 25: 1980 nr 2 s. 435–436; H. Lichočka: *Apteka na Zamku Królewskim w Warszawie tematem obrad Zespołu Historii Farmacji [24.04.1980]*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 25: 1981 nr 1 s. 226; H. Lichočka: *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978 zakończenie prac*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 34: 1984 nr 3–4 s. 730–731; I. Arabas: *Konferencja Zespołu Historii Farmacji PAN [Warszawa, 23.04.1985]*. „Farmacja Polska” 42: 1986 nr 12 s. 703; H. Lichočka: *Doroczne posiedzenie Zespołu Historii Farmacji [23 kwietnia 1985]*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 32: 1987 nr 1 s. 254–257.
- ⁹ B. Kuźnicka: *Farmacja*. W: *Historia nauki polskiej*. Pod red. B. Suchodolskiego t.3 1795–1862. Pod red. J. Michalskiego. Wrocław 1977 s. 618–629.
- ¹⁰ B. Kuźnicka: *Nauki farmaceutyczne*. W: *Historii nauki polskiej t.4. 1863–1918 cz.3*. Pod red. Z. Skubały-Tokarskiej. Wrocław 1987 s. 415–436.
- ¹¹ B. Kuźnicka: *Kierunki rozwoju farmacji w Polsce epoki Oświecenia*. Wrocław 1982 ss. 94.
- ¹² *Z dziejów polskiej balneochemii farmaceutycznej*. Red. nauk. B. Kuźnicka. Zeszyt specjalny – Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria 3. Historia nauk biologicznych i medycznych. z.31 Warszawa 1984 ss. 125.
- ¹³ H. Lichočka: *Badania leczniczych wód mineralnych w Polsce (1800–1858) z perspektywy rozwoju chemii*. Wrocław 1989 ss. 227.; H. Lichočka: *Narozdiny polskiej balneochemii*. „Farmacja Polska” 42: 1986 nr 10 s. 529–537; H. Lichočka: *Polska balneochemia w dobie leku analitycznego*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 33: 1988 nr 1 s. 195–221.
- ¹⁴ *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce 1918–1978*. Pod red. Z. Jerzmanowskiej i B. Kuźnickiej. Wrocław 1986 s. 536.
- ¹⁵ R. Rembieliński, B. Kuźnicka: *Historia farmacji*. Warszawa 1987, wyd.3 popr. i uzup.ss. 371, il.
- ¹⁶ Badania te Wojewódzkim Archiwum Państwowym. w Toruniu przeprowadziła mgr Wiesława Kwiatkowska
- ¹⁷ H. Lichočka: „*Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński*” 1820–1822. *Bibliografia analityczna zawartości*. Warszawa 1981 ss. 94.
- ¹⁸ H. Lichočka: „*Pamiętnik Farmaceutyczny Krakowski*” 1834–1836. *Bibliografia analityczna zawartości*. Warszawa 1986 ss. 166.
- ¹⁹ P. Rybicki: Problematyka historyczna na łamach „Wiadomości Farmaceutycznych” w latach 1919–1939. Warszawa 1982 ss. 55.
- ²⁰ I. Kinelska-Kucharska: *Analiza tematyczna polskiego czasopisma zielarskiego z okresu międzywojennego*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” seria II. Historia Nauk Ścisłych, Przyrodniczych i Technicznych 1991 z.3 s. 3–33.
- ²¹ A. Hajkiewicz-Mochniej: „*Roczniki Chemii*” w latach 1921–1939. „Analecta” 1: 1992 s. 123–184.
- ²² H. Lichočka: *Balneochemia i fitochemia – podobieństwa i różnice metod badawczych w pierwszej połowie XIX w.* W: *Historia leków naturalnych*. Pod red. B. Kuźnickiej. T. II. Natura i kultura Warszawa 1989 s. 123–130.
- ²³ M. Dąbkowska: *Dzieje Zespołu Historii Chemii*. „Analecta” 1: 1992 nr 2 s. 185–213.
- ²⁴ K. Kabzińska: *Rola organizacji środowiskowych i muzeów w rozwoju historii nauki w Polsce 1918–1988*. „Analecta” 1993 nr 1 s. 159–188.
- ²⁵ Pierwsza praca etnobotaniczna w Polsce, której autorką była Maria Hensłowa została opublikowana dopiero w 1962 roku. Zob. Jaromir Jeszke: *Rozwój badań etnomedycznych na świecie*

- i w Polsce. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 34: 1989 s. 953–965; *Wielka Encyklopedia PWN* ss. 377. Obecnie etnofarmacja jest wykładana w Uniwersytecie w Montpellier.
- ²⁶ Ukazało się 5 tomów serii, szósty tom jest w druku. Problematykę etnofarmacji na łamach Historii leków naturalnych omówiła Barbara Kuźnicka w pracy: *Rośliny lecznicze jako przedmiot badań historycznych w Instytucie Historii Nauki PAN*. W: *Historia leków naturalnych*. Pod redakcją Barbary Kuźnickiej. T.VI. *Rośliny odurzające w polskiej literaturze naukowej XIX wieku* (w druku).
- ²⁷ Zob. *Historia leków naturalnych*. Pod red. Barbary Kuźnickiej. T. I. *Źródła do dziejów etnofarmacji polskiej*. Warszawa 1986 ss. 353, il. Tematyka etnofarmaceutyczna była również obecna w kolejnych tomach serii.
- ²⁸ List Witolda Włodzimierza Głowackiego do Pracowni Historii Farmacji z dnia 23 maja 1987 roku, znajdujący się w dokumentach archiwalnych dotyczących Zespołu Historii Farmacji, przechowywany przez Sekcję Historii Farmacji i Chemii IHN PAN.
- ²⁹ Zob. J. Fleurentin: *Ethics, regulations and development: new perspectives in ethnopharmacology for the next decade*. „Curare” 26: 2003 n.3 p.201–211. W roku 2005 zaczęło wychodzić czasopismo poświęcone etnonaukom „Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine” a tematyce Green Chemistry poświęcony był ostatni kongres historii chemii, który odbył się we wrześniu 2005 roku w Estoril i Lizbonie (Portugalia).
- ³⁰ Dotychczas ukazały się 2 tomy wydawnictwa *Bibliografia analityczna polskiej historii farmacji*, obejmujące lata 1985–1989 oraz 1990–1994. Zob. B. Wysakowska: *Bibliografia analityczna polskiej historii farmacji 1985–1989*. Warszawa 1992 ss. 82; tejeż autorki *Bibliografia analityczna polskiej historii farmacji 1990–1994*. Warszawa 1995 ss. 102.
- ³¹ Prace z tego zakresu rozpoczęły mgr Katarzyna Górską i Dorota Pastok, jednak z przyczyn losowych badaczki je zarzuciły.
- ³² Prace nad ośrodkiem w Dorpacie prowadzi dr Jadwiga Brzezińska.
- ³³ Tematykę tę podejmowała Barbara Kuźnicka. Zapoczątkowała badania poświęcone symbolice farmaceutycznej. Zob. B. Kuźnicka: *Motywy farmaceutyczne w sztuce jako źródło wiedzy historycznej*. „Farmacja Polska” 42: 1986 nr 4 s. 145; tejeż autorki *Rola artystycznego drzeworytu w rozwoju wiedzy o roślinach leczniczych*. W: *Przeszłość przyszłości. Księga ofiarowana Bogdanowi Suchodolskiemu*. Warszawa 1975 ss. 73–83; tejeż autorki: *The Earliest Printed Herbals and Evolution of Pharmacy* „Organon” 1980/1981 nr 16/17 p.255–266; B. Kuźnicka: *The Union of Science and Art in the Renaissance at the Sources of Modern Botany*. In: *Polish Botanical Studies*, Guidebook Series 20: 1988 p.49–72.

On the Division for the History of Pharmacy. History and research directions

SUMMARY

The Division for the History of Pharmacy has been active for many years and it has played a significant part in the last thirty years of research on the history of Polish pharmaceutical sciences. The Division was established in 1977, with the initiator of the project, Barbara Kuźnicka, being put in charge of organizing and heading the body. In 1987, due to the fact that the scope of research was enlarged to include the history of chemistry, the division was transformed into a Division of the History of Pharmacy and Chemistry. In 2004, the Institute of the History of Science of the Polish Academy of Sciences reactivated the Division for the History of Pharmacy and the Division for the History of Chemistry.

The current paper presents the history and research programmes of the Division basing on the correspondence, reports and archival sources relating to its activities; it also discusses the implementation of the research programmes and an outline of the current research projects. The latter are to describe the history of natural medicines in the 19th century, ethnopharmacy, pharmaceutical historiography, the iconography of medicinal plants and the recent history of pharmacy in Poland.